

De laatste loodjes wegen het zwaarst

Stand van zaken van het verspreidingsonderzoek reptielen en amfibieën 2011

Jelger Herder

In 2011 is er opnieuw veel werk verzet door de vrijwilligers. In maar liefst 849 10x10 km-hokken zijn waarnemingen verzameld van de doelsoorten van het verspreidingsonderzoek. In totaal is nu 85% van het verspreidingsbeeld van de doelsoorten geactualiseerd. Doelstelling is het volledig actualiseren van de verspreiding van de doelsoorten over de periode 2007-2012. In het begin van deze periode zijn we op nul begonnen en moesten alle 10x10 km-hokken binnen de verspreiding van de doelsoorten onderzocht worden. De jaren daarna zijn gebruikt om gericht de nog niet geactualiseerde hokken te onderzoeken. Waar in het begin van de periode de kerngebieden van de doelsoorten en de hokken gelegen in veel bezochte natuurgebieden snel ik kaart waren gebracht nam het aantal nieuw geactualiseerde hokken logischerwijs af per jaar. De hokken die lang open bleven staan voor actualisatie betreffen vaak marginale populaties langs de randen van het verspreidingsgebied van de doelsoort of hokken in afgelegen of agrarische gebieden waar minder waarnemers actief zijn. Dat de laatste loodjes het zwaarst wegen geldt dus

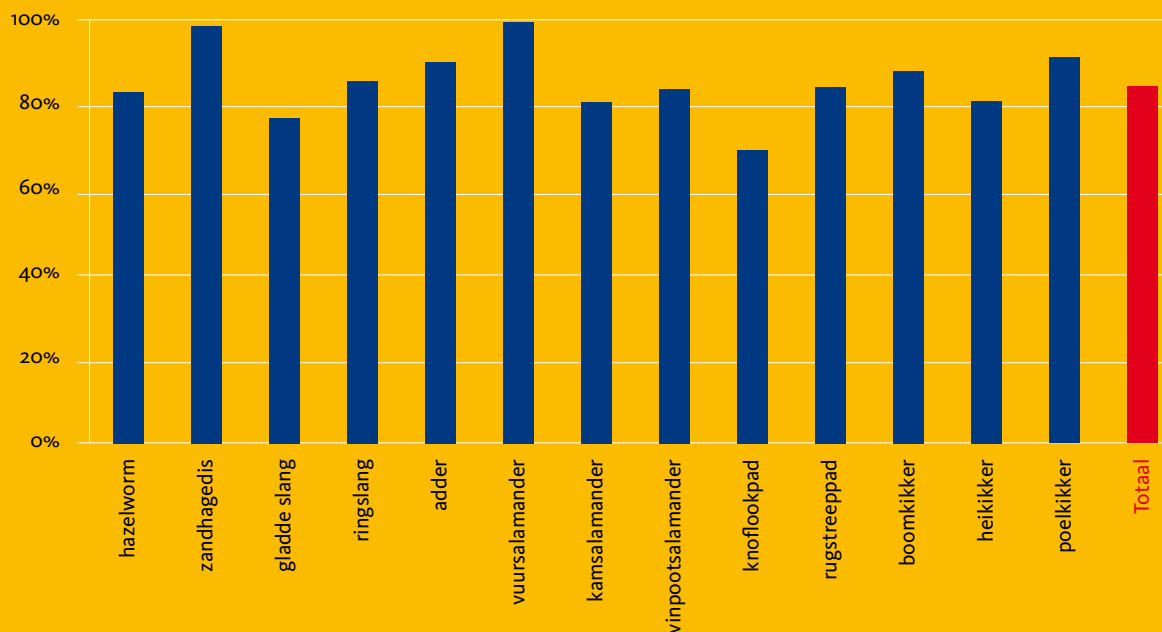
zeker voor het verspreidingsonderzoek. Maar juist deze laatste hokken zijn van groot belang om een goed beeld te krijgen van een soort. Als het slecht gaat met een soort is dat namelijk als eerste te merken langs de randen van haar verspreidingsgebied. In marginale habitats zal de soort dan als eerste verdwijnen terwijl de soort in de topgebieden nog stand zal houden. Wanneer enkel de belangrijkste populaties gevolgd worden zou een eventuele achteruitgang gemakkelijk gemist kunnen worden. We hopen dan ook dat iedereen dit laatste jaar nog een steentje bij wil dragen en juist eens een keer in een lastig, nog te actualiseren, 10x10 km-hok wil gaan kijken of de doelsoort toch nog gevonden kan worden.

Goede beoordeling van het CBS

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) werkt binnen het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) nauw samen met RAVON en toetst de kwaliteit van het verspreidingsonderzoek

Het Doldersummerveld: top leefgebied voor reptielen (Foto: Jelger Herder)

De grafiek geeft per doelsoort het percentage van het verspreidingsgebied dat reeds geactualiseerd is binnen de periode 2007-2012.

en de meetnetten. Elke doelsoort krijgt van het CBS een beoordeling op basis van het percentage geactualiseerde 10x10 km-hokken. Rekening houdend met het feit dat er nog één jaar verspreidingsonderzoek te gaan is zijn voor eind 2011 de volgende beoordelingscriteria vastgesteld:

- goed bij een actualisatie van 75 % tot 100%
- matig bij een actualisatie van 67% tot 74%
- slecht bij een actualisatie van 0% tot 66%.

De grafiek geeft de tussenstand per soort van eind 2011. Op de knoflookpad na scoort het verspreidingsonderzoek voor alle soorten een goed als beoordeling. Een knappe prestatie waar we met zijn allen best trots op mogen zijn. Er is echter nog één jaar te gaan en om aan het eind van de periode een goed te scoren dient per soort 85% of meer van de hokken geactualiseerd te zijn. Voor een groot aantal soorten is dat aantal reeds gehaald. Voor een aantal soorten nog net niet en juist aan die soorten willen we dit jaar extra aandacht besteden. Het gaat dan bij de reptielen om de gladde slang (78%) en hazelworm (83%) en bij de amfibieën om de kamsalamander (81%), heikikker (82%) en knoflookpad (70%). Dit zijn soorten die door hun verborgen levenswijze lastig te vinden zijn of soorten met een heel groot verspreidingsgebied waardoor het totaal aantal hokken erg hoog ligt. De kaarten op de webmodule van het verspreidingsonderzoek zijn reeds geüpdate, kijk op www.ravon.nl/verspreidingsonderzoek om te zien welke hokken er nog voor je open staan. Voor veel soorten gaat het slechts nog om enkele hokken. Het zou mooi zijn als we dit laatste jaar nog een flinke slag kunnen slaan.

Voor de gladde slang staan nog relatief veel hokken open ter actualisatie (Foto: Jelger Herder)

Dit jaar zal onder andere met environmental DNA getracht worden de verspreiding van de knoflookpad te actualiseren (Foto: Jelger Herder)

Knoflookpad

De actualisatie van het verspreidingsgebied van de knoflookpad blijft met 70% duidelijk achter bij de andere soorten. Dit komt in eerste instantie door de zeer verborgen levenswijze van de soort waardoor deze lastig waar te nemen is en slechts in een beperkte periode (rond de voortplanting) goed is te inventariseren. Een tweede verklaring is ook dat het slecht gaat met de knoflookpad in Nederland. Het aantal populaties is sinds 1950 met meer dan de helft afgenomen in Nederland. De overgebleven populaties liggen veelal geïsoleerd van elkaar waardoor er weinig genetische uitwisseling is. Alleen langs de Overijsselse Vecht liggen nog aaneengesloten leefgebieden. Lokaal uitsterven betekent in de meeste gevallen ook definitief uitsterven op een locatie. Het overgrote deel van de 38 overgebleven populaties is aangewezen op een enkel voortplantingswater en bestaat uit minder dan 10 roepende mannetjes. De kans op uitsterven is daarom groot op veel locaties. RAVON zet zich al jaren actief in voor de bescherming en het behoud van de knoflookpad. Zo worden beheeradviezen gegeven en zijn er haalbaarheidsstudies uitgevoerd voor herintroductie van knoflookpadden op locaties waar de soort is uitgestorven en voor bijplaatsen van knoflookpadden op kwetsbare locaties.

Komend jaar zal er binnen het verspreidingsonderzoek getracht worden de huidige verspreiding van de knoflookpad goed in kaart te brengen. Daarnaast wordt de soort ook opgenomen in het NEM Meetnet Amfibieën waardoor we de soort beter in de gaten kunnen houden. Voor het in kaart brengen van de verspreiding zal er een nieuwe techniek worden ingezet: environmental DNA. Deze techniek is gebaseerd op het feit dat elk organisme dat in het water leeft daarin DNA achterlaat via urine, huidcellen en faeces. Door watermonsters te verzamelen en te analyseren op het DNA van de doelsoort kan het voorkomen van een doelsoort worden vastgesteld (zie de achterzijde: in de spotlight of www.environmental-dna.nl). Dit jaar zal landelijk een groot aantal oude vindplaatsen gecheckt worden met deze methode en we hopen daarmee op een aantal reeds opgegeven locaties toch nog knoflookpadden aan te tonen. Daarnaast zullen de sinds enkele jaren gebruikte onderwatermicrofoons worden ingezet. Deze geven betere resultaten bij het opsporen van roepende mannetjes. Met een combinatie van deze twee methoden hopen we een grote slag te slaan voor de knoflookpad in 2012 en vervolgens de opgedane kennis te gebruiken voor de bescherming van deze bedreigde soort.

Hemelvaartweekend 2011 in Limburg: Vrijwilligers, vroedmeesterpad en hazelworm (Foto's: Jelger Herder)

Cursussen, excursies en inventarisatieweekenden

In 2011 zijn er in het kader van het verspreidingsonderzoek Amfibieën en Reptielen 19 excursies georganiseerd, die op de RAVON website aangekondigd werden. In kleiner verband zijn het er zeker nog meer geweest. Ook voor komend jaar worden werkgroepen en afdelingen weer uitgenodigd hun excursieprogramma aan RAVON door te geven, zodat deze op de website aangekondigd kunnen worden. We verzoeken iedereen bij het opstellen van het excursieprogramma rekening te houden met de nog te actualiseren hokken voor de doelsoorten. Excursies zijn namelijk bij uitstek geschikt om lastige soorten of soorten die slechts in lage dichtheid voorkomen te vinden door het grote aantal waarnemers dat tegelijk in een gebied op zoek gaat.

Naast de excursies is uiteraard ook het Hemelvaartweekend weer georganiseerd in 2011. Dit keer in Limburg, waar er bij uitzonderlijke hoge temperaturen toch nog veel mooie waarnemingen zijn gedaan. In 2012 zal het Hemelvaartweekend in Midden-Brabant worden gehouden. We willen alle vrijwilligers van harte bedanken voor hun bijdrage aan deze activiteiten en aan het verspreidingsonderzoek en hopen in 2012 opnieuw een beroep op jullie te kunnen doen!

